کۆمیدیای "ئەکادیمیای کوردی" و "زمانی ڕەسمیی هەرێمی کوردستان"

کامیار سابیر

بەگوێرەی ئە و هە واڵە ڕۆژنامەوانییانەی لە کوردستانەوە بڵاوبوونەتەوە، ئە کادیمیای کوردی " ئەکادیمیای کوردیی دروستتره " لە کۆتایی ساڵی 2009 دا کۆنفرانسێکی لەهەولێر سازکردووە بۆ ئەوەی مە سەلەی زمانی ڕە سمیی هە رێمی کوردستان بە لایەکدا بخات . بەڵام بە هۆی بۆچوونی نازانستیی و ناواقیعیی گرووپی دوو ستاندە رد و فرە ستاندەردەکانی زمانی کوردیی هەر زوو ئاشبەتاڵی پێکراوەو نەیتوانیوە هیچ بکات.

ئەوەی جێگەی پێکەنینێکی قووڵە ، ئەوەیە کە چ دە سەڵاتی سیاسیی و چ ئە و ناوەندو ئۆرگانانەی بڕیار لە چەشنی کۆنفرانسێکی لە و چە شنە دەدەن، بە هەمان مێنتاڵیتیی یە کێتیی و پارتیی ئیش دەکەن کە بیرۆکەی" فیفتی فیفتی " یان بۆ ناو ستراکتۆری سیاسیی و پارلە مانیی کورد هێنا . وەک زانراوە ئەمیری حە سەنپوور و ئە حمەدی مە لا بانگهێشتکراون ، ئە وەی دیاربێت ئە حمەدی مە لا لایەنگریی لە زمانی ستانده‌ردی کوردیی لە هەرێمی کوردستاندا دە کات و کاتی خۆیشی ویستی واژۆ لەکەمپەینی ستاندە ردایزی زمانی کوردیی بدات، بە ڵام پێشتر بڵاوبووە و واژۆکەی نەچووە سەری و فریای نە کەوت، هەرچی ئەمیری حەسەنپوورە بە باوکی ڕۆحیی جووتستاندەردەکان ناسراوەو جگە لەچەند ئارگیو مێنتێک کە سەدانجار خۆی و لایەنگرانی دووبارە یان کردووە تەوە شتێکی نوێیان پێ نییە.

کەواتە لێرەدا ڕێک ڕە چاوی ئە وە کراوە کە ئەو لە ملاو ئە ویش لە ولا بانگبکرێن . بەواتایەکی تر کۆنسێپتی ئایدیۆلۆژیی و سیاسیی شە ڕی ناوخۆ گوێزرایە وە بۆ شەڕی ساغکردنەوەی زمانی فە رمیی لەهەرێمی کوردستاندا . بەڵام دوای ئەم کۆمیدیایە، تاکی وریا گریانی بۆ حاڵی خۆی و نە تەوەکەی دێت بەدەست کۆمەڵێ چەپی ئێرانییەوە کە هەنووکە بەپێی نامەیەک کە حەسەنی قازیی لەسایتی هەڵوێستدا بڵاوی کردووە تەوە ناوەڕۆکی ئە و سیناریۆ زمانە وانییانە باشتر دە ردەکەون، پێ دە چێت ئەویش بانگهێشت کرابێت . بەڵام وە ک خۆی دە ڵێ ئە و بانگهێشتەکەی بە هۆی ئە ندامێکی کارای ئەکادیمیاوە پێگەیشتووە کە بەدڵنیاییەوە لە گرووپی دووستاندە رد و فرەستاندەردەکانی سەبەخۆیانە (دیارە ئەو ئۆرگانە وەک حەسەنی قازیی باسی دەکات، ئەگەر ئەندامی کارای هەبێ ، پێدەچێ ئەندامی تەوەزەلیشی هە بێت!). بەڵام ئە و کارا بوونە بەس ترشوخوێکردنی ئە جێندایەکی ئایدیۆلۆژییە.

ئاسن– کوتان و ئایدیۆلۆژیای زمانیی!

حەسەنی قازیی دەڵێت "ئەگەر بێتوو لە هەرێمی کوردستان دا شێوە زارێک بکرێ بە زمانی "ڕەسمی" ئەوکارە لە چەند ڕووەوە بە زیانی زمانی کوردی و ئاخێوەرانی تەواو دەبێ1- هەڵکەوتی زمانی کوردی وە کوو یە ک لە زمانە ڕسمییەکانی دەوڵەتی عێراق بنکۆڵ دە کا. ئەو لایە نانەی چاویان بە هەبوونی پلە یەکی ئە وتۆ بۆ زمانی کوردی هە ڵ نایە ، لە ئەگەری ڕە سمییەت دان بە شێوەزارێک لە هەرێمی کوردستان دا پرسی فرە لەهجەیی و فرە چەشنی زمانی کوردی [وەک هەر زمانێکی دیکە] گەورە دەکەنەوە بۆ ئەوەی پێش بە سەقامگیر بوونی ئەو مافە ڕەوایەی گەلی کورد کە لە قانوونی بنچینە یی عێراق دا گونجێندراوە بگرن و بە رەیەکی نوێ بە دژی ئە و دەستکەوتە گەورەیەی گەلی کورد بکەنەوە"

ئایا ئەمە بوو بەزماناسیی یان بەخەڕەکناسیی (گەرمیانی 2010) ئەمە کۆمێنتی خوێنەرێکە کە نووسینێکی ئەم برادەرەی لە سایتی ستاندەرددا خوێندووەتەوە لەسەر ئەو هەموو گەلۆیانەی لەسەر ئەگەر و مە گەری زمانی کوردیی ریزی کردبوون . بەڕاستیی مرۆڤ ئەگەر کەمێک ئاوی سارد بخواتەوە و بای باڵی بدات و بۆ یە ک سات لۆ ژیکانەو عەقڵانیی بیربکاتەوە و پرسیار بکات، ئایا لەهەرێمی کوردستانی عێراقدا یە ک زمانی رە سمیی بۆ کارگێڕیی و پە روەردەو ....تاد کورد سووکوچرووک دە کات لای نە تەوەپەرستانی عە رەب و تورک یان ئە م خە ڕەکی بێ زمانیی و فرەستاندەردیی و مەتەڵۆکانەی حەسەی قازیی، کورد بەرەو دابەشبوونێکی یەکجاریی دەبەن؟ ئایا ئەمە بیانوویەکی زۆر باش نییە بۆ ئە وەی پرسی زمانی کوردیی لە ئاست عێراقدا ئە وەندەی تر بەدەست نەیارانی کوردەوە لەهەش بنرێ؟

ئایا بە ڕاستیی حە سەنی قازی بۆ کۆمە ڵێک خە ڵک ئامۆژگاریی ریز دە کات کە بڕیارە خەڵکانی شارەزاو پسپۆر بن و چارە نووسی زمانی نەتەوەیەک رەنگڕێژ بکەن، یان بۆ کۆمە ڵێ خە ڵک قسەدەکات کە بەکۆدی ئەو هەڵدەسوڕێن؟ ئایا ئەم تێکەولێکەیە و ئەو ئەجێندا ئایدیۆلۆژییانە چیین لە پشت بیرۆکە یەکی ئاوا خراپ و نزیک لە هەموو شتێکە وە بەڵام دوور لە زماناسییەوە وەستاون؟ ئایا بەڕاستیی چارەنووسی زمانی نەتەوەیەک بەڕیزکردنی گەلۆ و لالۆ و هۆهۆ و رۆڕۆ دەبێت، وەک ئەوەی حەسەنی قازیی چەندینجار ورووژاندوویەتی و بە شانازییشەوە لە چەندین سایتی کوردییدا دایبەزاندووە.

ئەو درێژەی دەداتێ و لەخاڵی دوودا دەنووسێت" جەختکردنەوە لە سەر هەر شێوەزارێک لە بن هەر ناوێک و بە پشت بەستن بە هەر تێئۆرییە کی زمانی و پاشخانی مێژوویی شێوە زارەکانی کوردی دەبێتە هۆی داپرانی ئاخێوە رانی کوردی لە یەکدی لە جوگرافیای هە رێمی کوردستان دا و دووبەرەکی و چە ند بە رەکی سازکردنێکی ئە وتۆ نە ک هە ر کارێکی ناڕە وایە بەڵکوو بە پێچەوانەی عەقڵی سە لیمیشە و لە بەرژەوەندی شارومە ندانی هە رێمی کوردستان دا نییە ". سەیرە ئەم برادەرە زماناسە هۆقەوگۆترەکاریی بە تەرزی ئە کادیمیی د ەبەخشێتەوە. ئەکادیمیای کوێر لەکوێدایە کاتێ تۆ دە رگای گفتوگۆ دابخە یت و بە پشتبەستن بە چەکی کوێری ئایدیۆلۆژیا دووبەرەکیی و چەند بەرەکیی ساز بکەیت؟

هەر بەئەوەندەشەوە ناوەستێت، بەڵکو وەک سایکۆلۆجیستێکیش ئاماژە بە بێ عە قڵیی ئەوانە دەکات کە داوای زمانێکی ستاندە ردی فەرمیی دەکەن و بە پێچەوانەی " عەقڵی سەلیم" دەیچوێنێ! ئاخۆ

داواکردنی هەر دەڤەرەو هەر ناودۆڵێکی کوردستان و هەر شارو شارۆچکەیەک بەزاراوە لۆکاڵییەکەی خۆیان بنووسن و بخوێنن، دەبێتە هۆی دابڕانی یەکجاریی میللەتی کورد لەیەکتر یان یەک زمانی نووسینی ستاندەردو رە سمیی بۆ هە رێمی کوردستانی عێراق ، کورد تە رتەووەرتە دەکات؟ لەهەموویشی کۆمیدییتر، بۆچوونەکەی خۆی لە بۆچوونەکانی حە سەنپوور و شیخولئیسلامییە وە هەڵێنجاوە و ناوی خۆی لێداوە.

کورد خۆشیی بوێ یان ترشیی، لە هەرێمی کوردستانی عێر اقدا ، ساغکردنە وەی زمانی رە سمیی ، شەڕی تێکست و ئە دەبە، رە هەندێکی کولتووریی هە ڵدەگرێ و دە یان کێڵگە ی وە ک سیاسیی، زمانەوانیی، کولتووریی بە شێوەیەکی گشتیی و سۆسیۆزمانیی و ئە نسرۆپۆلۆجیی زمان و ئەسنۆگرافیی بەشێوەیکی تایبەتیی ....تاد لەخۆ دەگرێ. ئەم شەڕە بە ئارگیومێنت دەکرێ و دەسەڵاتی سیاسیی یە کلایی دەکاتەوە و بڕیاری سیاسیی لە سەر دەدرێ. ئەم ساغکردنەوەیە بە خۆلێدان و خۆڕنینەوە و شین وشە پۆڕ و دڵدانەوەی ئە م و ئە و راناوەستێ. ئەمە پێداویستییەکی سیاسیی و کولتووریی زۆر گرینگە و تەواو کامڵ بووەو ئیتر دەتەقێتەوە. هەموو ئەو پەرچەکردارانەی دێنە پێشی، شتێکی زۆر ئاساییە و دەبێ پێشبینی زۆر شتی تریش بکرێ . بەڵام یەک دیسپلین و مۆراڵی گرینگ دە بێ لە بەرچاوبگیردرێ، بە ها نیشتمانییە سەرتاسەرییەکان بدرێ بە سەر بە ها ناوچەیی و لۆکاڵییەکاندا.

دواتر حەسەن هاتووە بۆ چاوبەستیی و خۆهە ڵنانێکی لەڕادەبەدەر کۆمیدیی، ئیمە یڵی کۆمە ڵی خەڵکی بیانیی کردووە بەهاوپێچی نامەکەی، مەگەر هەر خودا بزانێ چۆنی بۆ نووسیو ون و چۆن داوای لێکردوون . چونکە لەوەڵامەکانیاندا دیارە تەسلیمی داواکەی نەبوون و ئارگیومێنت دە کەن. بەتایبەت کەسێکی وە ک مارتین ڤان زۆر بە ئاشکرایی و بە ڕوونیی بەپێی وە رگێڕانە کوردییە باشەکەی حە سەنی قازیی بێ، دە ڵێ" بەڵام داوودە زگایەکی کاریگە ر و هە لسووڕی ئیداری پێداویستی بە تاقە زمانێکە. وەخۆ کردنی جۆرە یەک لە سۆرانی وە کوو زمانی ئیداری دە بێ هاوکات بێ لە گەڵ هە نگاوی راستە قینە بۆ پشتیوانی لە لەهجە سەرەکییەکانی دیکە . لە پەروەردە و خوێندنی سە رەتایی لە دهۆک، دە کرێ کرمانجی دە کار بکردرێ لە کاتێکدا قوتابیان فێری سۆرانیش دەکرێن وەکوو زمانی دووەم کە لە پەروەردەی ناوەندی و باڵا دا بەکار دەهێندرێ؛ و لە خانەقی، شێوەزاری فە یلی. داو ودە زگا و بنیاتی کولتووری کە لەلایەن حکوومە تەوە بونیەی داراییان دابین بکرێ دەبێ دامەزرێندرێن و تێبکۆشن بۆ بەرەپێشبردن و بەخۆداهاتنی ئەدەبیات بە کرمانجی، هە ورامی و فە یلی. ئەو جۆرە پشتیوانییە ڕەسمییانە لە لەهجەکانی دیکە دەتوانێ هەبوونی زمانێکی تاقانەی ئیداری بکاتە شتێکی خۆش....."

باشە بەویژدانی کام زماننناسی عە قلانیی! هەر ئەوەی مارتین نووسیویە تیی، هەمان ئەو دوو خاڵە سەرەکییە نییە، کە نووسەرانێکی زۆر لەکەمپەینی ستاندەرددایزی زمانی کوردییدا بۆ سە رۆکایەتی هەرێم و پارلە مان و حکومە تی هە رێم و حیزبە سیاسییەکان و ....تاد بەرزیان کردووە تەوەو لەکۆتایی ئە م نووسینە شدا دووبارە دانراوەتەوە. ئیتر ئە م کلاوکلاوێنە بەناوی زمانە وانیی و پسپۆری بیانییەوە بۆچیی بەسەر خوێنەری کورد و تاکی کورد دا ساغدەکرێتەوە؟ ئاخر هەرکەسێک پێنج شەش دۆست و ناسیاویی بیانیی هە بێ و کە مێک ئینگلیزیی بزانێ و توانای ئە وەی هەبێ بە

ئیمەیڵ داوای کۆمەك لەخەڵکی تر بکات و داوای لایە نگریی نەک ناوبژیوانییان لێبکات، ئایا دەبێ بچێ کارێکی وەک حەسەنی قازیی بکات؟

خۆ زۆرکەس دە توانێ هە ر لەماڵەکەی خۆیە وە، یان لە زانکۆکەی خۆیە وە ، بە س بە ئیمەیڵ ، بە دەیانجار لە و ناوانە ی حە سەنی قازیی گە ڕاوە بەسەریاندا، کە سانی پسپۆرتر و شارە زاتر لە رەهەندە کولتوورییەکان و زانستە مرۆییەکان و بواری زمانناسیی و ناسیۆنالیزم دا لە ژاپۆن و کۆریای باشوور و نیوزیلاند و ئوسترالیا وە تا بە ئەورووپا و ئەمێریکا و کانەدا دەگات، کۆبکاتەوە و بەئارەزووی خۆی وەرگێڕان بۆ وەلامەکانیان بکات و بە چەردەیەکیش بینێرێ بۆ ئەو شوێنانەی وەک حەسەنی قازیی بۆی ناردووە.

پلۆریسێنتریزم Pluricentrism و چەند ستانده‌ردیی!

ماوەیەکی زۆر بوو حە سەنی قازیی لە ڕێی کۆمە ڵی وتاری رۆژنامە وانیی و ریپۆرتاژ و چاوپێکە تنی تاقەت پڕووکێن ەوە دەیویست بیرۆکە نازانستیی و نالینگویستیکە کانی خۆی و کامپی دووستاندەردەکان لە زمانی کوردییدا تە سویق بکاتە وە. ئەو زۆری دە نووسیی و زۆر دووبارە و دەبارەی دە کردنەوە کە گوایە زمانی ئینگلیزییش فرە ستاندەردە ! ئینگلیزیی بریتانیی و ئەمێریکایی و ئە فریکای باشوور و ئوسترالیا و نیو زیلاندی بە ئینگلیزیی ستاندە رد-جیاواز لەقەڵەم دەدا و ئە م هە موو چیرۆکانەی بەناوی لینگویستیکییە وە بە سایتەکلن و هە ندێ رۆژنامە ی کوردستاندا تەخشان و پە خشان دەکرد. بەڵام لەڕاستییدا ئەوە ناکاتە جیاوازیی و فرە ستاندەردیی لەزمانی ئینگلیزییدا بە ڵکو ڤێرژنی ستاندە ردەکانیان لەیەکدیی جیاوازە ، ئەویش ئەوەندە کەمە لەهەندێ تێرم و دە ربڕین و سپێڵی هە ندێ وشەدا کەمێک جیاوازییان هە یەو لە زمانناسییشدا ئەم دیاردە کولتوورییە بە پلۆریسێنتریزم دە ناسرێ نەک بەو فرەستاندەردییەی گرووپەکەی حەسەنی قازیی بناسێنرێ.

نامە نەخوێندراوەکەی ئەمیری حەسەنپوور:

وەک حە سەنی قازیی ریوایە تی دە کات، نامە کەی نە خوێندراوەتەوە و بە پێی هە ندێ هە واڵی ناو رۆژنامەکانی کوردستانیش بێ، نامە کەی حە سەنپوور لووتکە ی کۆمیدیای فرە ستاندەردیی و دووستاندەردیی ، کێشەکەی ئاڵۆزتر کرد ! ئەوەی سەیرو سەمەرەیە تەواوی ئارگیومێنتەکانی گرووپی دووستاندەرد و فرە ستاندەردەکان لەچەند پارەگرافێک تێپەڕ ناکات و سەدانجار گوتیان و نووسیتیان و لێیاندایە وە. بەڕاستیی ئە مە جگە لە فێڵێکی ئە کادیمیی و ساختە کاریی لە ئەدەبی کوردییدا چییترە کە دەڵێ " لەهجەی کورمانجی هیچ شتێکی لە سۆرانی کەمتر نییە. هەر شتێکی بە سۆرانی بکوترێ و بنووسرێ بە کورمانجیش دەکوترێ و دە نووسرێ (زمانی کوردییە خراپەکە حەسەنی قازیی یان حەسەنپوور لێی بەرپرسیارن کە کوتین و گوتن لێک جوێ ناکەنەوە).

کەس باسی ئەوەی نەکردووە کە لەهجەی کرمانجیی ژووروو لە کرمانجیی ناوەڕاست کەمترە، بەڵام هەر لەڕووی زمانناسیی و کولتووریی و مێژوویيشە وە سەیری بکەین، ئەوەیە کە زمانی رەسمیی زۆرینەی کوردستانی عێراق بە رهەمی باڵاکردنی کرمانجیی ناوە ڕاستە لەهەموو قۆناغ ەکاندا و بەپێی هەموو کرایتێریا لینگویستییەکانیش ئەمە سەلمێنراوە. بەڵام حەسەنپوور بۆ ختووکە دانی ئاخێوەرانی بادینیی دەیەوێ لەم دەلاقەیەوە بچێتە ژوورەوە. هەر شتێک بە کرمانجیی ناوەڕاست بگوترێ و بنووسرێ ئایا بە ڕاستیی وایە کە بەکرمانجییش دەگوترێ و دە نووسرێ؟ ئاخر ئەمە چ ویژدانێکی لینگویستیی یان ئایدیۆلۆژییە کە ئەم گریمانەیە دەسەلمێنێ؟ کەی پرسە کولتووریی و سیاسیی و ئەدەبییەکانی کورد بەهەردوو زاراوەکەی کە حەسەنپوور بە دوو ستاندەردەکە ناویان دەبات، وەک یەک بەرباس و لێکۆڵینەوە دراون. بەڵام ئەوەی لای حەسنپوور خەیاڵی ئایدیۆلۆژییە لای ئەم وتارە، بەتاڵی دیفاکتۆی زمانەوانییە.

بەلای حەسەنپوورەوە رەسمییکردنی زاراوە یەک بە پرۆژەیەکی سیاسیی دە خوێندرێتەوەو مافی زمانیی کرمانجییەکان پێشێل دەکات؟ بەڵام وەک عەزیز شیخانیی بەم پیاوە دەڵێ" **حەسەنپوور مافی کەڵك وەرگرتن لە زمانی دایكی لە گەڵ زمانی ستاندارد بۆ نە تەوەیەك تێكەڵ كردووە "** (شێخانی 2010) بەڕاستییش وایە ئەم ئەکادیمیستە کە ئایدیۆلۆژیای مارکسیزم بڕستی لێ بڕیوە ، لەوێبسایتە تایبەتییەکەی خۆیدا تابلۆیەکی شۆڕشگێڕانەو دروشمی کۆمۆنە ی پاریسی هەڵواسیوە و بەناوی ئەکادیمیست و سکۆلارو زمانناسیشەوە خەریکە میللەتێک لەنووکەوە بۆ نووک شەق دەکات. بەس بۆ ئەوەی بیرۆکە بێ بناغەکانی جێکەوت بکات، دۆو دۆشاوی تێکەڵکردووە، کە مرۆڤ تووشی خەجاڵەتیی دەکات کە ئەکادیمیستێک بەمشێوەیە پرۆژەی دابەشبوونی نەتەوەیەک دابڕێژێ.

بەڕاستیی ئەوە لەوڕێنەو ئەفسانە زیاتر چییە کە کورد لەکوردستانی عێراقدا، هێشتا کەرکوک وەک پێچکە سەرەکییەکەی ئەو قەوارە سیاسییە لەژێریدا نییە، لەسەر سێ پێچکە ی لەقولۆق دە ڕوات چونکە بادینان هە ر بە ناو برغوی لێدراوە لەگەڵ (سلێمانیی و هە ولێر)دا خە ریکە دەبن بە دوو کولتووری جیاواز، ئەمیری حەسەنپووریش داوای ئەوە دەکات عانەی ئاسن و دراوی کاغەز و پاسپۆرت و ناسنامەو کارتی بانک و ناوی کۆڵانەکان و نووسینی سەر کێلەکان و ژمارەی پلێتەکانی ئۆتۆمبیل و نانەقەیسیی و بنێشتی کوردیی خۆماڵیی ، حەمامی خۆشۆرین .....تاد بە هەردوو زاراوە کە لێیان بنووسرێ! یان فیفتی بەفیفتی بکرێن. ئاخر چ خێرە بۆ دڵدانەوەی دەڤەرێک تۆ قەوارەیەکی سیاسیی و گەلێکی خێرلە خۆنەدیوی وەک کورد لەناو سیمبۆڵیزمی نیشتمانیی و ئایدێنتییە کەوە کەرت و پەرت بکەیت، تەنها بەقەولی فارسەکان بۆ ئەوەی ئیستیبدادیی زمانیی دروست نە بێ! سەیری ئەم لۆژیکە ئایدیۆلۆژییە چەند لەدنیای واقیعییەوە دوورە!

بەڵام گەورەترین بەلاڕێدابردن و چاوبەستن و نارۆشنی ئەکادیمیی ئەوەیە کە دەڵێ لە هەلومەرجی دوو ستاندەردا (کە بەدڵنیاییەوە دوو زمانی سەربەخۆ دەبن و رۆژ بەرۆژیش لێک دوور دەکەونەوە) **" ئاخێوەرانی هەر لەهجەیەک بە لەهجەی خۆیان دەخوێنن و دەنووسن و لەهجەکەی دی باش فێر دەبن "**. ئایا فێر دە بن یان بەتەواویی یەکدی پشتگوێ دە خەن و بە رەو سەربەخۆیی تەواو دەڕۆن و سەرەنجام بە دوو زمانی جیاواز (کوردیی و کرمانجیی) دەناسرێن؟ ئەوە کام ئاماری مەیدانیی و

توێژینەوەی مە یدانیی سە ربەخۆیە لەشارەکانی کوردستانی عێراقدا لە ناو چە ند سەد کە سێکدا ڕاگیری کردبێ لە سەر فێربوونی جووستاندە ردەکەی حەسەنپوور تا ئاوا بێ ریفرێنس و بێ بەڵگە "شیعری زماناسیی" بنووسێ و بڵێتەوە.

ئەمیری حەسەنپوور دەڵێی ڕە حمی تلیساوە تەوە و بیر لە کوردستانی سە ربەخۆ! دەکاتەوە کە حکومەتی هەرێم دراوی سەربەخۆی هەبێ و لایە کی بەم لەهجەو لایەکەی تری بە لەهجەکەی تر لەسەری بنووسرێ. حەسەنپوور واز لە ئایدیۆلۆژیای زمانناسییە کەی ناهێنێ و چە ندین کەس ئارگیومێنتیان لەگەڵدا کردو دۆستانە پێیان گوت هەر بۆ ئیعتیباری خۆت خراپە ، زمانی فڕانسیی و ئینگلیزیی لەکانەدا لەگەڵ دوو زاراوەی یەک زمانی کوردیی لە کوردستانی عێراقدا تێکەڵ دەکەیت. کەچیی جارێکی تریش خە ونە ئایدیۆلۆژیەکەی دە گێڕێتەوەو پێوە ندیی نێوان حکومە تی هە رێم و حکومەتی عێراقی لێبووە تە هەرێمی کیوبێک و وڵاتی کانەدا. جیاوازیی نێوان کرمانجیی ناوەڕاست و ژووروویی لە گەڵ زمانی فڕانسیی و ئینگلیزییدا تێکە ڵ کردووە . بەهەمان شێوەش خۆی و حە سەنی قازیی، چوار زمانی جیاوازی سویسرا و چوار نەتەوەی جیاوازیان لەگەڵ دوو زاراوەی کوردیی و یەک نەتەوەدا تێکەڵ کردووە.

حەسەنپوور لە کۆتایی نامەکەیدا زۆر بە غرورە لەپاڵ چەپگەراییە ترادیسیۆنییەکەیدا کوردایەتیی دەکات بۆ مەبەستی جێکە وتکردنی ئە جێنداکەی ئاماژە بەوە دەکات" **حکوومەتی ناوە ندی، بە گوێرەی دەستووری ئێستە، مافی وە ی نییە خۆ لە کێشەی لەهجەکان هەڵقوتێنێ. تەنیا گەلی کورد مافی وە ی هەیە و دەبێ هەیبێ کە کێشەی لەهجەکان چارەسەر بکا".** باشە ئەم خاڵە زۆر ڕاستە ، بە ڵام دە ستنیشانی ناکات کام گە لی کورد، کە دەبووایە ئاماژەی بە گەلی کورد لەکوردستانی عێراقدا بکردایە . بەڵام کاتێ حکومە تی فیدراڵی عێراق (بەپێی دەستور، عێراق فیدراڵییە) بەقەولی حە سەنپوور بۆی نە بێ دە خالەت بکات ، ئەی بۆچیی ئێرانییە ک، یان کانەدایيەک بۆی هەبێ هەولێر بەر بەرقی ئایدیۆلۆژیا بدات و پرۆژەی نەتەوەیی گەلێک تێکبدات.

بەڵام نەستەقتترین قسەی ئەوەیە کە دەڵێ " **بەتایبەتی بەعس خۆیان لەو کێشەیە هەڵقوتاند بۆ ئەوەی مافی زمانی گەلی کورد پێشێل بکەن".** بەڕاستیی ئەمە بێ ماریفەتییەکی زۆر بێتامە بە حیزبی بە عسی عە رەبی ئیشتراکیی دە کرێ! چونکە هەر هیچ نە بێ، گرووپی دووستاندە ردەکان و هەندێ لە وانەی دوای ئە م هە ڵای دوو ستاندە ردییە کەوتوون، ڕێکوڕە وان ئە م بیرۆکە یەیان لە پلاتفۆرمی سیاسیی و ئایدیۆلۆژیای حیزبی بە عسەوە هێناوە. بەواتایەکی ئەکادیمیی کە ئەوان زۆر خۆیان بە ئەکادیمیی دە زانن، پلەیجەریزمیان لە بۆچوونەکانی موفەکیرە شۆڤینیستەکانی عە رەب لەچەشنی ئە ندازیای پرۆگرامە کانی خوێندنی سوریا و عێراق ساتیع ئەلحوسریی کردووە ، پلەیجەریزمیان لە ئەجێندای فیکریی میشیل عەفلەق و ئیلیاس فەرەح و مانیفێستی حیزبی بە عس کردووە. چونکە ئەوەی ئەندازیاری دووستاندە ردیی زمانی کوردییە لەکوردستانی عێراقدا ، حیزبی بەعس بوو کە بزاڤ و ئاسۆی داهێنا، کە هاشم عەقراویی هاندا تا خە ڵکی بادینان بە کرمانجیی ناوەڕاست نەخوێنن و بە زمانی عەرەبیی بخوێنن. هەنووکەش ئایدیۆلۆژیستە کۆمۆنیستەکانی ئێران وەک بێماناترین دە خالەت لە کوردستانی عێراقدا ، گە ڵاڵەی پرۆژە فلشیستەکەی بەعس دەکەنەوەو بە پرۆژەی مافی زمانیی (کە تێکەڵی دەکەن لەگەڵ دایەلێکتە کوردییەکاندا) ساغی دەکەنەوە!

گرووپی دوو ستانده ردەکان، کە جاران باسی فرە ستاندەردییان زۆر دە کرد بۆ ئە وەی هە ندێ لە هەورامییەکان و زازاییە کان و فە یلییەکان و ... تاد لە خۆیان کۆبکە نەوە و دژایە تی زمانی ستاندەردی کوردیی لە کوردستانی عێراقدا پێ بکە ن، کەچیی ئە مجارە بە زەقیی بە س باسی دوو ستاندەردیی دە کەن. ئەمە کلاوێکی گەورەیە لەسەر ئەو هەورامیی و زازایی و ئە وانی دی نرا کە دوای حەسەنپوور و گرووپە ئایدیۆلۆژییەکەی کەوتبوون. باشە ئەگەر مەسەلە ئیستیبدادیی زمانییە! بۆچیی دەبێ بۆ هەورامییەکان رەوا نەبێ لەسەر پارەو پوول و جەمەدانی مشکیی و کلاشی پەڕۆیین و بە رهەمی چووالە و جە وت و گوێز و بە ڕوو بەزاراوەکەی خۆیان لێی نەنووسن؟ بۆچیی دە بێ لەهەڵەبجەدا لەسەر تابلۆی مزگە وتەکان بە پێی ژمارە کای مزگەوتەکان، مزگەوتێک بە کرمانجیی ناوەڕاست و مزگەوتێکیش بە هەورامیی و یەکێکیتر بە کرمانجیی ژووروو لەسەری نەنووسرێ؟ ئەی ئەوە مافزەوتکردنی هە ورامییەکان ناگە یەنێت! کە لەپرۆژە کۆپییکراوەکەی حە سەنپووردا هەورامییەکانی فەرامۆش کردووە.

بۆچیی دەبێ لە دەڤەری هەورامان خوێندن بە زاراوەکەی خۆیان نە بێ ، بۆ چیی دەبێ لە دەروازەی هاوینەهەوارەکانی تەوێڵە و بیارە و خورماڵدا بە زاراوەی هە ورامیی تابلۆکانیان نە نووسن. بۆچیی دەبێ ئەو تراکتۆرانەی لەو دەڤەرەدا جووت (زەویی کێڵان) دەکەن پلێتی ژمارەکانیان بە هەورامیی لەسەری نەنووسرێ؟ بۆچیی دەبێ لەسەر قوتووی دۆشاوێکی تەماتە (ئەگەر لە هەورامانی کوردستان دروست بکرێ) بەهەموو زاراوە کوردییەکان وەك خەڕەکستان لێی نەنووسرێ! بۆچیی لەسەر بوتڵێ ئاوی دە ربەندیخان بە هەموو زاراوە کوردییەکان لێی نە نووسرێ!. کاتی خۆی بە "حسک"یان دە وت داوای فیلمی کارتوون بە زمانی کوردیی دە کەن. ئەگەر عانەو پارەو عەریزەو دۆسییەکان بە هەردوو ستاندەردەکەی حەسەنپوور لەسەریان بنووسرێ، باشە بۆچیی هەورامییەکان ئەو مافەیان پێنەدرێ کە فیلمی کارتوون بە زمانی ستاندەردی هەورامیی بەرهەم بهێنن یان دۆبلاژی بکەن!

بەپێی توێژینەوەیەکی رەفعەت موردایی، زۆر بەوردیی زاراوە جیاوازییەکانی هەورامیی دەستنیشان دەکات، ئە و پێیوایە کە شەبەکەکان و زازاییە کان و باجە لانییەکان و هە ردوو دیوی هە ورامانی کوردستانی ئێران و عێراق لە ڕووی زانستی زمانناسییەوە لێکەوە نزیکن و هە موویان لقوپۆلی یە ک زمانی گشتگیرن کە بەماچۆ ناویان دە رکردووە. ئەو دە ڵێت **"شێوەی قسەکردنی شە بەك ماچۆیە، سەر بە دیالێکتی گۆران یان هە ورامییە"**(موڕادی2009، لا 38). دیارە بەدڵنیاییەوە کاکەییەکان بەگشتیی و بە شێکی زۆریش لە زەنگنەیی و رۆژبە یانییەکانیش دەکەونە هەمان کاتەگۆریی زاراوەی "ماچۆ" وە. ئەگەر بەچاوی مافی مرۆڤ و مافی زمانییە وە سەیری ژمارەو جیۆگرافیای زاراوە ی ماچۆ بکەین، لەچاو کرمانجیی ناوەڕاست و کرمانجیی سە روودا جیاوازییەکی ئەوتۆیان لەقەبارەدا نییە، لەتێکستیشدا لە دێرِ زە مانەوە ئەوان پێشە نگی ئە دەبی کوردیی بوونە و یە کەمین دە قی ئاییني زەردەشتیی لەزاراوەی هەورامییەوە نزیکە. هەروەها دەکرێ هەورامیی بە جێگرەوەی زمانی مادەکان بژمێردرێ .

کەواتە ئەگەربەرەسمییناسینی یەک زمانی نووسین لەکوردستانی عێراقدا بە زولم و " ئیستبدادیی زمانیی" لە دیدی سکۆلارە کۆمۆنیستەکانەوە بێتە ئەژماردن، ئەی خۆ هە ورامییەکان و لق وپۆپی زاراوەکەیان لەکوردستاندا بەئەندازەی بادینانییەکان دەبن، ئەی باشە ئەو مافی زمانیی و مافی مرۆڤ و دژی ئازادییە بۆچیی بۆ ئە و هە موو دە ڤەرە جیاوازە نایخوات؟ ئەی بۆچیی داوای سێ کۆچکەی ستاندەردیی ناکەن لەزمانی کوردییدا؟ ئایا ئە مە دەبڵستاندەرد (مەبەست لە دوو روویی زمانیییە- ئەگەر تێرمێکی وا هە بێت!) و دوو سیاسە ت و دوو ئە جێندای جیاواز نییە . ئایا ئەو فرەستاندەردییەی لە پێشدا داوا دە کرا و ئێستا جە خت لە سەر تە نها دوو ستاندە رد دە کەنەوە، فێڵێکی ئایدیۆلۆژیی نەبوو لە هەورامییەکانیان کرد؟

بەڵام وەک عەزیز شێخانیی پێیوایە کە ئەمیری حەسەنپوور و گرووپەکەی بۆ ناچن باسی چە ندین میلیۆن زازایی بکەن لەکوردستانی باکووردا ، کە چیی دێن بیرۆکەکانیان لە سەر چەند سەد هەزار نەفەرێکی بادینانیی لە کوردستانی عێراقدا تاقیدەکەنەوە و فرمێسکیان بۆ هەڵدەڕێژن. شێخانیی دەڵێ " **ئەمیر و حە سەن چۆنە ناچن باس لە چەند ملوێن زازایی باکووری کوردستان بکە ن و فرمێسکی تیمساح بۆ چە ند سە ت هە زار کە سێکی لای د هۆك و زاخۆ هە ڵدەڕێژن؟** " ئایا کوردستانی عیراق خەسارەیە تا ببێتە جێگەی تاقییکردنەوەی بیرۆکەکانی ئەوان؟ بەڕاستیی جێگەی خۆیەتی کەپرسیاری ئە وەت لا دروست ببێ ، نە خوێندنەوەی ئە و نامە یەی حە سەنپوور لە لایەن ئەکادیمیای کوردییەوە لەبەر حونجەتی ئابڕووی زمانی کوردیی و هە بیەتی ئەکادیمیستێکی کورد بووە. چونکە ئەوەندەی لە قسەی کەسێک دەچێ کە دوژمنایەتیی نەتەوەکەی خۆی دەکات و ڤایرۆسی دابڕانێکی هەتاهەتایی دەتەنێتەوە، ئەوەندەی لەکۆمیدیای ئەکادیمیی دەچێ، ئەوەندە لەوە ناچێ زماناسێک نووسیبێتی یە ک زە رە ئایدێنتیتیی نیشتمانیی و ئە جێندای نیشتمانیی کوردستانی عێراقی بەیەکپارچەیی بۆ گرنگ بێ.

مرۆڤی کورد، تاکی کورد دە بێ زۆر وریابێت لە وەی ئە فسانەو ئایدیۆلۆژیای چە پە ترادیسیۆنە ستالیینەکانی بە سەردا تێپە ڕ نە بێ بە ناوی لینگویستیکبوون و پسپۆڕی بواری ناسیۆنالیزم و ئە و تەختەودۆڵابانەی کە هەندێ ئەکادیمیستی کورد، بۆ خۆهەڵنان لەخۆیانی دەدەن. هەنووکە کۆمەڵێ ستالینیست و چە پی دێرینی ئێرانیی هاتوونە فەلسەفەو بە رنامەی حیزبی بە عس بە دۆکترینی خۆیان و بە پرۆژەی خۆیان و بە پرۆژەیەکی ئینسانیی، لە ژێر بیانووی مافی زمانییدا بە گەلی کورد دەفرۆشنەوەو لەم رێگایەشەوە گەلی کورد بۆ هە تاهەتایە لەیەکتر دادەبڕن و دەیکەن بە دوو گەلی سەربەخۆ، دواتریش پێدەچێ بۆ زازاییە کان و هە ورامییەکان ... تاد بیرۆکە یەکی تر داب هێنن و ئەوانیش زمانێکی سەربەخۆیان بۆ دابتاشن.

ئەمەی دە یڵێم بوختان نییە ، پرۆژە دووستاندەردییەکەی ح ەسەنپوور دە ڤاودەق لە مانیفێست و پراکتیکی حیزبی بەعسەوە وەرگیراوە. بەڵام لەهەمووشتێک کۆمیدییتر ئە وەیە ئەم دووستاندەردەی ئەوان باسی دە کەن ناڵێن بە چ ئە لفبێیەک بنووسرێن، چونکە دەزانن لە وێشدا دە کەونە چاڵێکی قووڵی ئارگیومێنتەوەو لێی دەرناچنەوە. چونکە ئەلفبێی لاتینیی بۆخۆی دە ردێکی كارییە بەزمانی کوردییەوەو هەرگیزیش هیچی لێ سە وز نابێ لە هەردوو کوردستانی باشوور و رۆژهە ڵاتدا، جگە لە

خۆخافڵاندن و دڵدانه وەو خۆهەڵواسین نەبێت. تا دێتیش رۆژبە ڕۆژ ئەو شەقڵە کولتوورییەی نێوان سکریپتی ئارامیی- عەرەبیی و سکریپتی تورکیی لاتین یی لە زمانی کوردییدا گە ورەتر دەبێتەوەو زامەکەیشی بەسوێتر دە بێ. بۆیشە بۆ بە لاڕێدابردنی خە ڵک، بەدیدێکی ئایدیۆلۆژیستییە وە بە کرمانجیی ناوەڕاست دەڵێن سۆرانیی ، بەڵام بە سەبدایەلێکتی بادینیی دەڵێن کرمانجیی ژووروو.

حەسەنپووریش بەهەمان شێوەی حەسەنی قازیی بۆ رێ هەڵەکردنی خوێنەر و خۆشباوەڕیی ئەوانەی بڕوایان بە بۆچوونەکانییەتی لە سەر مە سەلەی زمانی کوردیی، دایگلۆسیا و دایە سیستمیی (Diglossia and Diasystem) زمانی کو ردیی و نیمچە ستاندەردیی semi-Standard ی هە ندێ دایەلێکتی زمانی کوردیی ، بە جووتستاندەردیی دوو دایە لێکت پیشان دە دات. لە کتێبی " لینگوا فرانکای کوردیی: زمانی ستاندەردو فەرمیی" دا بەوردیی و بەدووورو درێژیی باسی رۆڵ و ئەرکی ئەم تێرمە زمانەوانییەم کردووە" . بەڵام راستییەک هەیە ئەگەر دایەسیستمیی زمانی کوردیی کە بەهۆی هەڵکەوتی جیۆگرافیی و هێزە کۆلۆنیالیستەکانەوە زیاتر جیاوازیی خستووە تە نێوان دایەلێکتە سەرەکییەکانی زمانی کوردییەوە، ئەوە گومانی تێدا نییە کە زمانی کوردیی زۆرینەی کوردستانی عێراق و سە بدایەلێکتی بادینیی ئە گەر بەدایسیستمیی لە مەنگەنەی ستاندەردبوون بدرێن، بە رەو دوو زمانی تەواو سەربەخۆ و جیاواز لە یەکدی هەنگاو دەنێن. بۆ هەورامیی و زمانی ماچۆش هە مان شت راستە.

نموونەی ئەم دایەسیستمییانە لە دنیادا زۆرن بۆ نموونە زمانی هیندستانیی و زمانی ئوردو هەروەها زمانی ئیسپانیی و پۆرتوگالیی ، سەرەڕای هاوڕەگبوونی ئەو زمانە نزیکانە لەیەکدییەوە، هەنووکە ئوردو و هیندیی دوو زمانی تە واو جیاوازن . بەهەمان شێوە ش پۆرتوگالیی و ئیسپانیی دوو زمانی تەواو لەیەک جودان . ئەگەر چەمکی دووستاندەردیی لەکوردستانی عێراقدا جێکەوت بکرێ، ئەوە لە داهاتوویەکی نزیکدا ئە و دوو زمانە ئەوەندە لەیەکتر دوور دەکەونەوە کە ببن بە دوو زمانی تەواو تەواو سەربەخۆ ، لەباری کولتووریی و زمانەوانییشەوە هیچ پێویستییەکان بەیەکتر نامێنێ.

ئەم پارەگرافە بەس بۆ خوێنەری وریا و خاوەن تەجروبە دەنووسم، ئایا لەماوەی دوو ساڵی رابردوودا کە باسی زمانی ستاندە ردی کوردیی گە رموگوڕە، شێوازی داڕشتنی زمانی کوردیی پێش ئە و دوو ساڵە لەگەڵ هەنووکەدا ئاڵوگۆڕیی ریشەیی بەسەردا نەهاتووە؟ بەکورتییەکەی لایەنە پۆزەتیڤەکەی ئەوەیە کە زۆرکەس گرینگیی بە ستراکتۆری نووسینەکانی دەدات و ترسێکی گەورە لە داڕشتن پەیدا بووەو ئاگایی لینگویستیی لای زۆربە ی خوێنەران و نووسە ران گەشەی کردووە . بەڵام مەبەستی ئەم نووسینە لایەنە نەگەتیڤەکەیەتی، ئایا رێژە و ژمارە ی ئە و تێرمە کوردییانەی لە زاراوەو بنزارەوەکانی تری زمانی کوردییە وە کە دەهاتنە ناو زمانی کوردییە وە زۆر بە ئاشکرا کە میی نەکردووە؟ هۆکارە کەی ئە و "شۆڤینیزمی لە هجەیی" یە کە قوڵپ دە دات و گرووپی دووستاندەردەکانیش لە ڕێگەی کۆمە ڵی چە پی دێرینی ستالینییە وە بە تێرمی چە پی ئێرانیی لەچەشنی " فاشیزمی سۆرانیی و ئیستیبدادی زمانیی و شۆوینیزمی سۆرانیی " زمانی رەسمیی سێ شاری هەرێمی کوردستانی پێ تاوانبار دەکەن و ئەوەندەی تر ناحەزییەکە گەش دەکەنەوە.

ئینتەرلینگوای Interlingua هەرێمی کوردستان

کاتێ ویلایەتی موسڵ بە عێراقی ئەوساوە لکێنرا و عێراق لە ژێر ماندەیتی (ئینتیداب) بریتانیادا بوو ، لە سەرەتای سییەکانی سەدەی رابردوودا بریتانییەکان بەشێوەیەکی فەرمیی زمانی کوردییان بەهاوشانی زمانی عەرەبیی، بە زمانی فەرمیی عێراق جێکەوتکرد. بەڵام بناغە و دایەلێکتی ئەو زمانە کوردییە، زمانی حکومەتەکەی مەلیک مەحمود بوو، ئەوسا یەک کەس لەکوردستانی عێراقدا بۆڵەبۆڵی ئەوەی لێ پەیدا نەبوو کە نابێ زمانی حکومەتەکەی شێخ مەحمود بەزمانی رەسمیی دووەم لە عیراقدا بناسرێ . هەموو بادینانییەکان و بارزانییەکان و خەڵکی ناوچەکانی هەولێرو سلێمانیی و کەرکوک و گەرمیان بەشانازییەکی نەتەوەیی لەقەڵەمیان دەدا (هەرچەندە لەپراکتیکدا کارێکی ئەوتۆی پێنەکرا) . کەچیی پاش هەشتا ساڵ، گرووپی دووستاندە ردەکان داوای ئەوە دەکەن کە دووەم زمانی رە سمیی عێراق ، بە دوو فلیقانە یی بکرێ . بەشمشێری زولفە قاری جووتستاندەردەکان لە سەرەوە بۆ خوارەوە لەت بکرێ.

ئاخر لە وڵاتێکی فیدراڵدا کە دوو زمانی رە سمیی هەبێ ، پێویستە لە هەموو شوێنەکانی عێراقدا بەڕادەیەکی گونجاو عەرەبیی و کوردیی بخوێنرێ . ئەوە راستە کە سەرکردایەتی سیاسیی کورد لە کوردستان و عێراقدا، نە یانتوانیوە ئەوەی لەدەستوردا هەیە لای کەمیشی بەپراکتیک بکەن و بگرە زۆربەی پارلەمانتارە کوردەکانی بەغداد نە بەکوردیی و نەبەعەرەبیی زمانیان گۆ ناکات . بەڵام ئەگەر وەک کلێشە دەستوورییەکە سەیری بکەین و پرۆژەی جێکەوتکردنی زمانی کوردیی وەک زمانێکی رەسمیی لەئاستی عێراقدا بۆ ئاستی جێبەجێکردن ببەین، دەستکەوتێکی گرنگی کولتووریی و زمانەوانییە. باشە ئەگەر پرۆگرامی خوێندن بە هەردوو زمانی عەرەبیی و کوردیی بێت، ئایا 75% ی عەرەبی عێراق ئەم مەهزەلە زمانەوانییەی دووستاندە ردە ئایدیۆلۆژیستەکانمان چۆن لێوەردەگرن کە بە دوو زاراوە بخوێنن. ئایا ئەمە سووکایەتیی وگاڵتەجارییکردن بە زمانی نەتەوەیی گەلی کوردی کوردستانی عێراق نییە؟

چۆن دەبێ لە عێراقدا، تەنانەت لە کوردستاندا کە رێژەیەکی زۆر تورکمان و مەسیحیی تێدایە ، زمانی ئەوان رەسمیی نەبێ ، کوردی خاوەن هیچ، دوو زمانی ستاندەردی هەبێ؟ ئایا ئەوانەی داوای ئەم مەهزەلە ئایدیۆلۆژییە دەکەن بەعەقلانیی بیر دەکەنەوە ، یان وەک حەسەنی قازیی تیۆرمی " عەقڵی سەلیم " بەکاردەهێنێ، عەقڵی ئەوان سەلیمە و عەقڵی ئەوانەی کە داوای ئەوە دەکەن زمانێکی رەسمیی ، ئینتەرلینگوایەکی (یەک- زمان) رەسمیی بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان هەبێ بەلەبەرچاوگرتنی تەواوی زاراوەکانی زمانی کوردیی هەرێمی کوردستان؟ عەقڵێکی ناسەلیمە!

ئایا ئەگەر سبەی کەرکوک گەڕایەوە سەر هەرێمی کوردستان، سەدان هەزار عەرەب و سەدان هەزار تورکمان دەکەونە چوارچێوەی جیۆگرافیای هەرێمی کوردستانی عێراقەوە، حکومەتی هەرێمی کوردستان پێویستە زمانی عەرەبیی و تورکمانیی، لە پاڵ زمانی کوردییدا بە بەزمانی رەسمیی و ستاندەردی هەرێم بچەسپێنێ، یان زمانی کوردیی جووت- تایە بداتەوە بەچاوی تورکمانەکان و عەرەبەکانداو ئەوانیش زەقەی چاویان بێت . ئایا ئەوانەی داوای دوو ستاندە ردیی دەکەن، یەک

زەرەش بیریان لە مەودای سیاسیی و کولتووریی ئەو سەرگەردانییە جووتستاندەردییە کردووەتەوە کە هیچ لۆژیکێک ڕێگە بەجێکەوتکردنی خەونێکی ئایدیۆلۆژیستانەی لەو چەشنە نادات، جگە لە عەقڵی سەلیمی جووتستاندەردەکان نەبێ.

لە کۆتاییدا، ئەوەی زۆر گرینگە لەبەرچاو بگیردرێ، کە ئینتەرلینگوای هەرێمی کوردستانی عێراق، ئەو زمانەیە بە کرمانجیی ناوەڕاست بناغەکەی ڕۆنراوە، ستەمی زمانیی لە هیچ تاکێکی کورد و ناوچەیەکی هەرێمی کوردستان ناکات. هیچ هێزێک ناتوانی زاراوە یەک، زمانێک لە نێوبەرێ ئەگەر ئیرادەی گەلێک لەپشت خۆڕاگریی ئەو زمانەوە بێت. بەلام هەلومەرجی سیاسیی و نێودە وڵەتیی و کولتووریی لێمان دەخوازێ لە کورستانی عێراقدا یەک زمانی ڕەسمیی بەشێوازە سیاسیی و یاسایی و پەروەردەییەکەی هە بێ و بە زاراوەکانی تر موتوربە بکرێ. دیارە وەک بارە سیاسیی و یاساییەکەیشی، وەک مافی زما نیی پێویستە مافی زمانیی بۆ تورکمان و عە رەب و مەسیحییەکان پارێزراو بێت. بەڵام ئەوانە زمانی جیاوازن، دەشکرێ هەر لەناوچەکانی خۆیاندا زمانی ڕە سمیی و ستاندەرد بن.

لە دوایین بەشی ئەم نووسینەدا، دەمەوێ ئاماژە بە خۆپیشاندانی قوتابییانی دەڤەری بادینان (ئامێدیی) بکەم کە داوای خوێندن بە زاراوەکەی خۆیان دەکەن. ئەمە مافێکی ئاسایی خۆیانە کە بەئازادیی رای خۆیان دە رببڕن. بەڵام یەک حەقیقەتێکی کولتووریی و سیاسیی هە یە، ئەویش ئەوەیە، بادینان بە شێوەیەکی گشتیی لە لایەن دەسەڵاتی سیاسییەوە قۆرغکراوەو ئازادیی بەکەمترین شێوەش تێیدا بەدیناکرێ، بەتایبەت ئازادیی سیاسیی، دەیان کادری چەپ لەو ناوچەیە کوژران و تێرۆرکران، یە کگرتووی ئیسلامیی زۆر نییە لە دهۆک چییان لێ بە سەرنەهات؟ ڕێژەی % 90 و بەرەوژوورتریش دەنگدانی خەڵک بە حیزبی دەسەڵاتدار خۆی لەخۆیدا دەڵێ ئازادیی چەند تەیرێکی ئاوەڕووتکراوە! نەبوونی یەک ڕۆژنامەو گۆڤار و بڵاوکراوەی سەربەخۆ بۆ نمەکیش بوونی نییە. ئایا ئەمانە پرسیاری زۆر دروست ناکەن؟

باشە ئەگەر مە سەلە دڵسۆزیی و هاو غەمییە بۆ دایە لێکتی کرمانجی ژووروو، بۆ پاراستنی زمانەکەیان! وەک خۆیان دە ڵێن، ئەی باشە بۆ لەسلێمانیی و گە رمیان خۆپیشاندان و هاودە نگیی دەردەبڕدرێ بۆ خەڵکی کورد لەکوردستانی تورکیا، بۆ لایەنگریی لە دەتەپە و تەنانەت لە پی کەی کەیش PKK و بەئاشکرا خۆپیشاندان دەکەن، بۆچیی لەبادینان نووزەیەکی لێ نایات؟ ئەو هەموو گەندەڵیی و نایەکسانیی و سەرەڕۆییەی دەسەڵاتی سیاسیی هەیە، لە زۆربەی ناوچەکانی کەرکوک و سلێمیانی و هە ولێر کە م تازۆر ناوبە ناو نارە زایەتیی هە یەو دواترینیشی ان هەڵچوونەکەی پیرەمەگروون بوو، بۆچیی نەمان بیست ڕۆژێک لە بادینان کۆمەڵێ گەنج کۆببنەوەو لەسەر پرسی کەرکوک و مافە نەتەوایەتییەکانی کورد لە عێراقدا دەنگ هە ڵبڕن؟ بۆچیی قوتابییان جارێک خۆپیشاندانیان نەکرد لەوەی کە سەرکردایەتی سیاسیی کورد خە ریکە گەورەترین کارەسات بەسەر گەلی کورددا بهێنن و کە رکوک بە یەکجاریی بدۆڕینن؟ بەپێی ڕۆژنامەی "هاوڵاتی" ئەو یەکێتیی قوتابییانەی داوای زمانی ستاندە رد و رە سمیی بادینیی دە کات، بە ئاشکرا حیزبی دە سەڵاتدار خەریکی سە رختی کوتلە ی باد ینییەکانە لەهەڵبژاردنە ناوخۆییەکاندا. حیزبێک ئینتیمای

لۆکاڵیزمبوون و ناوچەگەرایی مێشک و بیرکردنەوەی داهێزراندبێ، دەکرێ ببێ بەهێزێکی نیشتمانیی و پروپاگەندەی گەڕانەوەی کەرکوک بکات!

راستییەکەی، ئە مە خەتای خە ڵکی بادینان نییە ، ئە وەی لە شوێنەکانی تریش خۆپیشاندانی جۆراوجۆر دەکرێ ئازایەتیی و پلەی کوردبوونێکی تۆخ نییە ، بەڵکو مەسەلەکە سەرکوتی سیاسیی و نە بوونی ئازادییە لە دەڤەری بادیناندا . ئەوە دەسەڵاتی سیاسییە هەموو گۆشە یەکی ژیانی کۆنترۆڵ کردووە . ئەو خۆپیشاندانەش بەدڵنیاییەوە رێکخراوی قوتابیانی ئەو دەڤەرەی لەپشتەوەیەو هەر هە مان تێڕوانین جە خت دە کاتەوە کە زۆرکەس بڕوایان وایە ، خودی دە سەڵاتی سیاسییە لەکوردستاندا کە ناهێڵێ زمانێکی ستاندە رد و فە رمیی لە بواری کارگێڕیی و پە روەردەدا روو بەدنیای دە رەوە هەبێ. گەمەی " ئەکادیمیای کوردی " یش جۆرێکە لەو گە مە حیزبیی و ئایدیۆلۆژییانەی دەسەڵاتی سیاسیی خۆی کاپتنی سەرەکییەتی.

جێگەی خۆیە تی، لێرە دا ئاماژە بە هەڵوێستی سیاسیی بارزانیی دووە میش بکرێ . بارزانیی لەچەندین کۆبوونە وەدا بە ئاشکرا جە ختی لە گرینگیی یە ک زمانی رە سمیی و ستاندە رد بۆ کوردستانی عێراق کردووە تەوە. بەڵام کورد چیتر پێویستی بە هەڵوێستی شۆڕشگێڕانە و کوردانە ! و قسەی سیمبۆڵیی نییە. بۆ کەرکوک و ناوچە دابڕاوەکان، شەش ساڵە هەڵوێستی ئاگرین و سوورەوەبوو بە رۆژنامەکاندا بڵاو دە کەنەوە. شەش ساڵە لەسەر مایکرۆفۆنەکان و لە بەردەم زوومی کامێراکاندا پەنجە رادەوەشێنن و هەڵوێست دەهاوێژن، بەڵام یەک ئیرادەی سیاسیی و یە ک ئیرادەی نیشتمانیی لە پشتەوە نەبووە. بۆ مە سەلەی زمانی رە سمیی و ستاندە ردی کوردیی لە کوردستانی عێراقدا، پێویستە ئیرادەی سیاسیی و نیشتمانیی زمانی کوردیی بکاتە سیمبۆڵی قە وارە سیاسییەکەی و کۆتایی بەم کێشمەکێشە کولتووریی و ئایدیۆلۆژییانە بهێنرێ.

ئەو دوو خاڵەی لە واژۆی دەیان نووسەرو ئەکادیمیستی کورددا باسکران و وە ک دوو پێشنیار و دوو چارەسەر خرانە بەردەست دە سەڵاتی سیاسییەوە، تا هە نووکەش بە گونجاوترین و راشنالیستتر ین بۆچوون دێنە ئەژماردن و رێگە ش لە ورێنەی ئایدیۆلۆژیی و دابڕانی هە رچی زیاتری زاراوە کانی زمانی کوردیی دە گرێت. چونکە تەنها و تە نها لە هەلومەرجی یە ک زمانی رە سمییدا (بەلەبەرچاوگرتنی زاراوەکانی تر) هەلومەرجی لەیەکگەیشتنی هاوبەش Mutual Intelligibility ی تەندروست دروست دە بێ . بەپێچەوانەوە لەسیستەمی دوو ستاندە ردییدا ئەوەی کە نامێنێ و تووشی فەنابوون دەبێ، لەیەکگەیشتنی هاوبەشە.

بۆ بە بیر هێنانەوە، ئەو دوو خاڵە پێشنیارکراوەی کەمپەینی ستاندە ردایزی زمانی کوردیی ئەمانەبوون:

یەکەم: بەیاسایەک بڕیاربدرێ لەسەر بەفەرمیی ناسینی شێوەزاری کرمانجیی ناوەڕاست، وەک بەردی بناغەی زمانی ستاندە ردی خوێندن و مامەڵەی نێوان دەزگا حکومییەکان . هاوکات بەگوێرەی هەمان بڕیار، دەکرێ قوتابیی و خوێندکار پابەندبکرێن کە لە پرۆگرامی (زمانی کورد یی)دا

ئاشنایەتیی تەواو لەگەڵ هەموو شێوەزارەکانی تری زمانەکەیاندا پەیدا بکەن، لەپێناو زەمینەخۆشکردن بۆ ئەوەی شێوەزارە جیاوازەکان لەیەکتریی نزیک بکرێنەوە.

دووەم: بەیاسایەکی هاوپێچ (مرفق) بڕیاربدرێ لەسەر دامەزراندنی پەیمانگایەکی نەتەوەیی (یاخود زانکۆ و دامە زراوە زانستییەکان راسپێردرێن) بۆ لێکۆڵینەوەو ساغکردنەوەو ئارشیفکردنی هەموو شێوەزارەکانی زمانی کوردیی و پێشکەشکردنی پێشنیاری بەردەوام، بۆ موتوربەکردنی زمانی فەرمیی بە وشەو فرێزو زاراوەی هەموو شێوەزارەکانی تر.-

روونکردنەوەیەک لە کۆتایی ئەم وتارەدا:

وەک ئە و ئە تەکێتە پڕ لە پێداهەڵدان و مامە حەمەییەی لە ئەدەبی کوردیی و زمانی هە ندێ نووسەردا هەیە، بە ڕێزدار و بەڕێز و کاک و هێژا و خۆشەویشت و فلانی گەورەو فیساری مەزن دەست پێدەکەن و کۆتایی بە نووسینەکانیان دەهێن، من وامنەکردووە. هەموو ئەو کەسانەی ناویان هاتووە رێزی مرۆییم بۆیان هە یە، بەلام بە پلەی مستەر و جێنتلمان و پرۆفێسە ر و دۆکتراو بڕوانامە ی تر هەڵیان ناسەنگێنم، بە ئەندامی کاراو چالاکوان و شارەزا و ... تاد نووسینیان پێ نارازێنمەوە، بەڵکو بەقورسایی و ناوە رۆکی تێکستە کانیان هە ڵیان دە سەنگێنم. ئەدەبی کوردیی لە و موج امەلە زۆر بێتام و بێکەڵکانە پڕاوپڕە. ئەوەندەی من شارەزاییم لەئەدەبی گەلانی تردا هە بێ ، زۆر بە کەمیی شتی لەم چەشنە بەرچاو دەکەوێت. دواتریش دوو روویی هە ندێ نووسەرو بیریارو بیرمە ندی کورد ئەوەندە ساختەکارییە، کە بەناوی خۆیانە وە تێکستەکانیان بە هەزار رێز و خۆشە ویستیی و پێداهەڵدان و سەناکردن دەنووسن و بەخەیاڵی خۆیان ئێستێتیکای نووسینەکانیان قەدوبالا پێدەکەن، کەچیی لە پراکتیکداو لە ژێرەوە جوێنفرۆش بوختانچیی و ملشکێن و ئاژاوە چیی و عە شایەرو راپۆرتنووسی وەک خۆیان زۆر کەمە

ئەو سەرچاوەو لینکانەی سوودم لێ وەگرتوون:

موراديي ر 2009، " ماچۆ زمانە کان لە پانتایی مێژوو و جوگرافیادا" گۆڤاری هە نار ، ژمارە 47 ، ساڵی چوارە م، دێسەمبەری 2009 ، سلێمانیی.

- http://www.standardkurd.net/Direje.aspx?Cor=Twejinewe&Jimare=321
- http://hawlati.info/NewsDetailN.aspx?id=12963&LinkID=63
- http://www.helwist.com/2%20Geshti/Kesekan/Hesen%20Qazi/2010/3%20%201%20%20namey%20nexwindrawe.pdf
- http://www.sbeiy.com/ku/newsDetail.aspx?id=23165&cat=1
- http://www.rudaw.net/newspapers/rudaw/2009/91/04.pdf